

**MACHIAVELLI ve HOBBS**  
**"Siyasal İktidar" ve "Güç" Analizleri**

**Yrd. Doç. Dr. Arsev BEKTAŞ**  
**MARMARA ÜNİVERSİTESİ**  
**İletişim Fakültesi**

Machiavelli ve Hobbes... Üç yüz yıl önce yazdıkları ile Çağımızda büyük ilgi uyandıran iki siyasi düşünür. Her ikisinin de bu derece ilgi çekici olmalarının bir nedeni olsa gerek. Nedir bu neden? Bir başka deyişle, niye onlar günümüzde bile cazibelerini kaybetmiyorlar? Aksine, her geçen gün daha artan bir ilgi ile okunuyorlar ve üzerlerinde tartışmalar devam ediyor.

Çağımızı meşgul eden, hemen hemen bütün sosyal bilimcileri ayrı ayrı düşünmeye sevk eden tek problem "SİYASİ GÜÇ"dür. Kimin elinde olacak, kim ya da kimler yönetecek, yönetilenlerin konumu ne olacak? İşte, yukarıda adı geçen iki siyasi düşünürün önemi buradadır. Her ikisinde kendilerinden öncekilerden farklı olarak, bir idealin arayışı içine girmemişler, "siyasal güç" analizini gerçekçi bir şekilde ve pragmatik olarak ele almışlar, ortaçağ düşüncesinden tamamen ayrılarak, modern çağın ve günümüzün düşünce yapısına mihenk taşı teşkil etmişlerdir.

Her ikisinde farklı metod ve farklı görüş açılarıyla, kısaca farklı amaçlarla yola çıkarak neticede yine farklı yerlere varmalarına rağmen, benzer bir noktada görüş birliğine varmışlardır ki, bu nokta eserlerinin temelini teşkil eden ve üzerinde en çok durulan noktadır: MUTLAK EGEMENLİK.

Bu çalışmamızda, çağımızda "güç anlayışı"na ışık tutan ve bu işe ilk gönül verenler olarak Machiavelli ve Hobbes'u, günümüz gerçeklerini daha iyi analiz edebilmekte yardımcı olmalarını dileyerek, iktidar anlayışları açısından karşılaştırmak istiyoruz. Diğer taraftan, ikisininde kesin birleştikleri nokta olan "mutlak egemenlik" yani "gücün tek bir elde toplanması" yaklaşımını vurgulamak istiyoruz.

Bu sebeple, kısa bir bibliyografya yaparak yaşam ve dönem şartlarını

belirtmek, daha sonra ise, her ikisini de meşgul eden "egemenliğin tek bir elde toplanması" kavramını ve bu noktada görüşlerin belirtildiği iki eserin - **Prens** ve **Leviathan** - "siyasal güç" açısından incelenmesini ve bu şekilde iki düşünürün fikirlerinin karşılaştırmasını yapmak istiyoruz.

## Yaşamları, Dönemleri ve Eserlerinin Ana Teması

### MACHIAVELLI

Machiavelli (1469 - 1527) Floransa'lı bir burjuva, siyasetçi ve devlet adamıdır. Çocukluğu kargaşalıklar içinde geçmiştir. Floransa, Fransa kralı VIII. Charles'ın istilasına uğramış ve bu yenilgi karşısında halk ayaklanmış, o sırada iktidarda bulunan Medicis'ler sürgüne gönderilmiş ve Floransa'da cumhuriyet kurulmuştur. O sırada yirmi dokuz yaşında olan Machiavelli Floransa cumhuriyetinin hizmetine girer (Diplomatik Sekreter). Uzun yıllar bu görevde kalır. İlk politika bilgilerini burada edinir. Gerek İtalya içinde ve gerek dışında önemli sayılabilecek görevler üstlenmiştir ve bunları başarıyla yürüttüğü çeşitli kaynaklarda belirtilmektedir. Aynı zamanda, Floransa'nın o dönem diplomatik hayatında etkili olduğu söylenmektedir. (1)

1512 de Floransa'nın rejimi tekrar değişir. Fransa Krallığı ile Papalık arasındaki mücadelelerin ortasında kalan Floransa, Papalık ordusuna karşı koyamaz. Bu karışık durumdan yararlanan Medicis'ler tekrar iktidarı ele geçirirler. Cumhuriyet döneminin görevlisi Machiavelli bu iktidar değişikliği sonunda tüm görevlerinden alınır, hapsedilir ancak daha sonra çıkan aftan yararlanarak serbest bırakılırsa da Floransa'dan sürgüne gönderilir. (2)

Böylece köşesine çekilen Machiavelli "**Titus Livus'un İlk On Bölümü Üzerine Söylevler**" ve "**Prens**" adlı eserlerini yazmış, siyasal düşünce tarihi içinde yerini almıştır.

Machiavelli İtalya'da ulusal birliğin, Fransa ve İspanya da olduğu gibi, ancak güçlü bir Prens tarafından gerçekleştirilebileceğine inanmıştır. Bir Prens gereklidir, ama birliği kurabilecek güçte ve yetenekte bir Prens olmalıdır bu. Prens başarıya ulaşmalıdır, ama nasıl? İşte Machiavelli eserinde bunu anlatmaktadır ve çeşitli öğütlerde bulunmaktadır. (3)

Machiavelli eserinde, kısaca, totaliter ve monarşik bir öğreti biçiminde devletin kurulma sürecini ele alıyor ve birliğin sağlanması için ise hakimiyetin tek bir elde olmasına karar veriyor. Siyasal gücü maksimize etmek ise tek amacı haline geliyor. Eserin tamamı incelendiğinde ise Ingerson'un vardığı yorum aynen kabul edilebilir hale gelmektedir. Özetle, **Prens**'te Machiavelli "güç arayıcısı" (power seeker) durumundadır ve gücün gelişmesi, artması, devamlı korunması için ne

yapmak gerektiği üzerinde kafa yormuştur. (4)

"... Söylevler" de ise, Machiavelli devlet kurulduktan sonraki hedefini açıklar. Devlet kurulduktan sonraki istikrarın sağlanması süreci ne olacaktır? Roma Cumhuriyetinin tarihçesi olarak başlıyan bu eser, ilk üçüncü ve dördüncü bölümlerinden sonra Machiavelli'in kendi fikirlerinin ve amaçlarının (siyaset, yönetim, devlet şekilleri ve istikrar ve birliğin sağlanmasından sonraki geçilecek rejim: Cumhuriyet) savunucusu halinde devam eder. Yani, bir kere devlet kurulduktan sonra, devletin varlığının devamı için bütün haklar kurumlara devredilecek ve Cumhuriyet rejimine geçilecektir. (5) Yine Ingerson'un yorumuyla, "güç müzakerecisi" durumunda bir Machiavelli ile karşı karşıyayız bu sefer. (6)

Sonuçta, Machiavelli'yi bir İtalyan vatanseveri olarak tanımlamak mümkündür. Gönülünde yatan rejim her iki eserden de anlaşılabilceği gibi Cumhuriyet dir. Fakat mutlakiyet rejimlerinin yükseldiği bir çağda (Fransa, İspanya, İngiltere de görüldüğü gibi) İtalya'da da merkezi devletin ancak üstün bir Kral tarafından kurulabileceğini düşünmesi, kanımızca, Machiavelli'yi krallık ideolojisinin propogandası haline dönüştürmüştür.

Bu nedenle, 1527 de tekrar Cumhuriyet yönetimine dönen Floransa'da cumhuriyetçilerle arası açılmıştır. Medicis'lerin adamı olarak tanınan Machiavelli'ye yeni yönetim sahip çıkmaz. Kısa bir süre sonra da çekildiği çiftliğinde ölür. (7)

## HOBBS

1588 yılında Angilikan protestan bir ailede doğmuştur. İyi bir eğitim yaptığı, daha sonrada soylu ailelere öğretmenlik yaparak hayatını devam ettirdiği çeşitli kaynaklarda belirtilmektedir. Tamamıyla rasyonalisttir. Bilimsel materyalizme, pozitvizme bağlıdır. Geometri ile de ilgilenmiş ve problemlerin çözümünde sistemli bir şekilde matematiksel yollardan hareket ederek bir yenilik getirmiştir. Eserleri incelendiğinde bu açıkça farkedilebilmektedir (çok güzel bir mantık takip eder).

XVII.inci yüzyılda, İngiltere siyasal çalkantılar içindedir. Hobbes'un gençlik yılları da bu sosyal, siyasal çalkantılara, karışıklıklara sahne olunan yıllara rastlar. Mezhep ayrılıkları, protestanlara katolikleri ve angilikanlarla puritenleri karşı karşıya getirmekte ve karışıklıklara neden olmaktadır. Bu arada Charles I iktidardadır. Çatışmaları ve karışıklıkları önlemek için parlamento ile iş birliğine girer. Hobbes, "Treatise" adlı kısa eserinde bu duruma karşı gelir. Egemenliğin tek bir elde toplanması gerektiğini savunur. (8) Sonra da yargılanacağından çekindiği için gönüllü olarak sürgüne (Paris'e) gider.

1644 yılında, çoğunluğu protestan olan Parlamento ile Katolik Kral Charles I

kuvvetleri arasında silahlı mücadeleler sonucunda yenilen Kral öldürülür ve yerine Cromwell geçer. Hobbes 1651 de meşhur eseri "**Leviathan**"ı yazmış olarak İngiltere'ye döner.

Bu eserinde "mutlak egemenlik" savunucusudur. Giriş bölümlerinde Leviathan'ın ne olduğunu açıklar. Leviathan DEVLET demektir. Devleti yapay bir şekilde ele alır. Tıpkı bir insan gibi inceler. Üstün egemen gücünden bahseder. Uyum onun sağlığı, toplumsal kargaşa onun hastalığı, iç savaş ise onun ölümü demektir. (9)

Hobbes'un, döneminin kargaşalıklarından etkilendiği ve barış arayışı içinde olduğu rahatlıkla söylenebilir. Aristo'nun aksine, Hobbes politik toplumun tabii bir olgu olmadığını kabul etmektedir. Kendisi için "politik toplum çıkarıcı bir hesaplamanın yapay ürünüdür." (10) Egemenlik bir sözleşmeye dayanmaktadır. Ancak yöneten ile yönetilenler (tebaa) arasında yapılmış bir sözleşme olmayıp, yönetene tabi olmaya terk edilmeyi kararlaştıran bireyler arasındaki sözleşmedir. Sözleşme egemenliğin sınırlarını yani egemenliği oluşturmaktadır. (11)

Hobbes eserinin sonlarına doğru ise, kuvvetler ayrımı prensibini eleştirmekte ve mutlak egemenlik tezini savunmaktadır, hükümdarın görevlerinden bahsetmektedir. Leviathan dışında aynı zamanda bilimsel (positive), oto biyografik, tercüme eserler veren Hobbes 1679 da ölmüştür. (12)

Yukarıda, kısaca, yaşamlarından, yaşadıkları dönemlerden ve siyasal nitelikteki eserlerinin ana temalarından bahsettiğimiz Machiavelli ve Hobbes'un büyük benzerlikler gösterdikleri ortadadır.

Her ikisi de dönemlerinde, ülkelerinde mevcut bulunan siyasal, sosyal karışıklıklardan etkilenmişlerdir ve sürgünde oldukları dönemde yazdıkları önemli siyasal yapıtlarında (**Prens - Leviathan**) bu etkiler açıkça görülmüştür. Böylece, amaçlarında da birbirlerine benzerlikler olduğu söylenebilir; Machiavelli, İtalyan birliğini sağlamak, güçlü bir imparatorluk haline getirmek ve toplumda, devletde stabilizeyi sağlamayı amaçlarken, Hobbes'da aynı şekilde, güçlü bir devleti, her türlü isyan, çatışma ve kargaşalıktan uzak bir toplumu barış içinde yaşatabilme şartlarını araştırmıştır. Neticede, her ikisinde egemenliğin, yani siyasal gücün tek bir elde toplanmasını ileri sürmüşler, böylece kuvvetler ayrımına karşı çıkmışlar ve yukarıda bahsettiğimiz amaçlarının sağlanmasında gücün tek bir elde toplanmasının gerek şart olduğunu savunmuşlardır.

Ancak, nihai amaçları farklılık göstermektedir. Machiavelli, birlik ve istikrar sağladıktan ve güçlü bir devlet kurulduktan sonra, iktidarın kurumlara devredilmesini, yani, cumhuriyet rejimine geçilmesini arzu etmektedir. Halbuki, Hobbes tam tersine, monarşiyi, mutlak krallık isteğini sonuna kadar savunmaktadır.

## Siyasal Kuramları ve Siyasal İktidar Anlayışları Açısından Machiavelli ve Hobbes'un Karşılaştırmalı İncelenmesi

Machiavelli'in XVI. yüzyıl başlarında, İtalya'da ulusal birliği savunan, merkezi güçlü bir devlet kurulmasını amaçlayan bir düşünür olduğunu daha önce belirtmiştik. Onun eserlerini dikkatle incelediğimizde görüyoruz ki, Machiavelli için gerekli olan en iyi iktidar şekli iktidarın kökeni, meşruluğu değildir. Onun için tek önemli sorun, İtalyan merkezi birliğinin kurulmasıdır. Bu amaçla hareket eden Machiavelli sorular sormakta ve bu sorulara cevap aramaktadır. Plato ve Aristo gibi "ideal devlet" nedir, ya da, "en iyi yönetim şekli" ne olmalıdır, onun sorunu değildir. Adalet, iyi bir yaşam tarzı, özgürlük, Tanrı nedir ve nasıl olması gerekir, onu hiç ilgilendirmemiştir. Yani, iktisadi, kültürel ve sosyal olaylar onun ilgisini çekmemiştir.

Machiavelli'nin düşüncesi ve hareket tarzı topyekun siyasidir. Tek bir nihai amacı vardır: **GÜÇ** (power). Her türlü aracı bu nihai amaca ulaşmak için kullanır. Bir çok siyaset bilincinin üzerinde birleştiği ortak görüş "Machiavelli'nin bütün düşüncesi gücü elde etmek, maximize etmek ve onu muhafaza etmek" olmuştur. (13)

Politika, onun düşüncesinde büyük yeteneklerin çarpıştığı yerdir. Siyasi hayat, insanlarla, büyük kabiliyet ve yeteneklerle açıklanmalıdır. (14) Toplumsal hayat siyaset analizlerinin dışında tutulmaktadır. **İKTİDAR NEDİR?** Bu soruya Machiavelli, "toplumu, tebanın itaati içinde beraberce bir arada tutmaktır" diye cevap vermektedir. (15)

Gerçekte, diktatörlüğü savunmak istemeyen Machiavelli'nin ve **Prens** adlı eserinin yankıları çağımıza ve hatta günümüze kadar uzanmış; gücün tek bir elde toplanması, siyasi iktidarın temelini teşkil eden bu tek gücün (kişinin) mutlak hakimiyeti, onu kendi çıkarlarına göre yorumlayan diktatör ve tiranlara mihenk taşı teşkil etmiştir. Machiavelli'nin ve eseri **Prens**'in daha sonraki yüzyıllarda etkisi ilginçtir. Mutlak iktidar heveslisi hükümdar ve diktatörlerin "**Prens**"e ilgi duymaları kaçınılmaz olmuştur.

Kraliçe Catherine de Medicis "**Prens**"i taklit etmekle suçlanır. Oliver Cromwell, Fransa Kralları III. Henry ve IV. Henry'nin de "**Prens**"ten esinlendikleri söylenmektedir. XVI. Louis'inde Machiavelli'nin düşünceleri doğrultusunda eğitildiği belirtilir. XVIII. yüzyılda - liberalizm yüzyılına geçiş dönemi - Prusya Kralı II. Frederic de iktidara geldiğinde tıpkı "**Prens**" gibi davranır. XIX. yüzyıl başlarında Napoleon da "**Prens**" gibi davranmıştır (Waterloo'da arabasının içinde "**Prens**"in bir kopyasının bulunduğu söylenmektedir). Hitler ve Mussolini'nin de "**Prens**"ten esinlendikleri açıktır. Mussolini "devlet adamlarının en büyük rehberinin, Machiavelli'nin **Prens**'i olduğunu" söylemiştir. (16)

Sonuçta, "**Prens**", mutlak iktidar arayan devlet adamlarının, kendi çıkarlarına göre yorumladıkları bir eser olma niteliğine bürünmüş ve değerlendirilmiştir. Ne var ki, Machiavelli ve eserinin değerlendirilmesinde çoğu zaman çevresinden ve içinde yaşadığı dönemden soyutlanarak hareket edildiği açıktır.

Onun siyasal güç anlayışına dönersek, **Prens**'te Machiavelli krallık rejimine taraftar görülmektedir. Ama bu vesayet halinde, babadan oğula geçen bir krallık türü değildir. Vesayet sistemi egemen olunca kabilyetsiz kişilerin de kral olabileceklerinden korkan Machiavelli bu sisteme cephe almaktadır. (17) Onun düşüncesindeki kral, istisnai, üstün yetenekli bir kraldır. Birlik ve düzeni sağlamak için de tutulacak yol, Plato ve Aristo'nun tam aksine, iyilik ve şefkat, adalet değil, güç ve kuvvettir. Diğer taraftan, kral etrafına en iyi danışmanları toplamalı ama onlara iktidardan en ufak bir yetki bile vermemelidir. Mutlak hakim **Prens**'in tek düşüncesi, iktidarını korumak ve gücünü daima artırmak ve kuvvetlendirmek olmalıdır. Bu sayede hayatını ve devletini sürdürebilecektir. Bu yolda başarılı olabilmesi için kullandığı tüm araçlar geçerli sayılacaktır. Kısaca, burada belirttiğimiz özellikleri Machiavelli eserinin 15, 16 ve 17nci bölümlerinde işlemiştir.

Sonuçta, Ingerson'un belirttiği gibi **Prens**'te Machiavelli, insanların sürekli güç maximize etmesinden bahsediyor ama bunu sürekli ve istikrarlı bir devlet kurmak için istiyor. Diğer taraftan, "... ne yaparsanız yapın, yeter ki kontrol edebilin" diyerek bir iç huzur ve güvenliği sağlama düşüncesi var. Böylece, siyasal gücün tek elde toplanması gerekecek, eğer tek elde toplanmazsa istikrarlı olmayan ortam daha da bir kaos içine düşecektir. (18) Özetle, Machiavelli'nin siyasal iktidar anlayışı bu ve "**Prens**"i yazmada ki amacı da bize göre bu. İtalya, devletini kurabilmek birliğini sağlayabilmek için böyle bir diktatöre muhtaçtır. Machiavelli yukarıdaki düşüncelerini bu gerçeklerin ışığında ileri sürüyor, ama teorik olarak, yoksa idealinde yatan, düşlediği rejim bu değildir.

"**Söylevler**"ini göz önüne alacak ve onu "**Prens**" ile mukayese edecek olursak, idealindeki asıl rejimin "Cumhuriyet" olduğunu görebiliriz. Aristo ve Polybios'tan etkilenecek, monarşik, aristokratik ve demokratik rejimleri tanımlar ve sonunda tercihini karmaşık yönetim de kullanır. Karmaşık tür, Machiavelli'ye göre en sağlam ve en sürekli rejim türüdür. Bu rejimde prens, aristokratlar ve halk beraberce iktidar olmaktadır. Bu güçler kendi aralarında bir anlaşma ile iktidar ve sorumlulukları yüklenmektedirler. (19)

Machiavelli eski Roma rejimine bağlıdır. Zaten bu eserine önce Roma Cumhuriyetinin tarihçesi şeklinde başlıyor. Beşinci kısımdan itibaren ise kendi fikir ve düşüncelerini belirtiyor. Machiavelli, İtalya'da bir diktatörlüğün, bütünlüğü sağlamak için gerekli olduğunu ileri sürüyor fakat, sonunda Cumhuriyetçiliğe bağlı kalıyor. İdealindeki **Prens** amaca ulaştıktan sonra çekilmeli ve rejimin Cumhuriyete

dönüşmesine izin vermelidir.

Machiavelli, diğer taraftan, toplumun ve devletin istikrarlı bir şekilde devamını arzuluyor demiştik. O halde sosyal yapının da sağlam ve sağlıklı olması gerekmektedir. Siyasal bazı karışıklıklar ve düzensizlikler zararlı olmaz, fakat, eğer sosyal yapı bozulmuşsa, çürümüşse en mükemmel yasalar dahi etkisiz kalmaya mahkumdur. (20) O takdirde de tek çare Monarşidir. (21)

Hobbes'un iktidar felsefesine gelince, onun kişi olarak ne krala, ne de monarşik prensibe sadakati söz konusudur. Saygısı iktidarın kendisindedir. Bu nedenle ön planda iktidar felsefesine dayanmaktadır. Mutlak iktidar prensibini savunmaktadır. Mutlak iktidarı rasyonel ve pragmatik bir şekilde, bireylerin çıkarı ve barışın korunması adına savunmaktadır. İktidarı laikleştirmekte ve bunu kral adına değil, kişiler yönünden fayda adına yapmaktadır. Bu genel yorumdan sonra iktidar analizine geçebiliriz.

İktidar oluşumunda birçok aşama vardır:

- Tabii Durum : Hobbes için savaş ve anarşi halidir. Tabiat gereği insanlar eşittir. Eşitlikten endişe, güvensizlik doğar ve savaş çıkmaktadır. "İnsan insanın kurdudur." (22)

- Sivil Topluma Doğru : Hobbes'da bir tabii hukuk ve bir de tabii kanunlar anlayışı vardır. Tabii hukuk (tabiat) muhafaza etme içgüdüsüne dayanmaktadır. Hobbes bunu "herkesin kendi gücünü kullanarak, kendi hayatını, varlığını koruma hak ve hürriyeti" (23) biçiminde tanımlıyor. Tabii hukuka gelince, "akıl tarafından ortaya konan ve hayatı yok etmeyi engelleyen genel kurallardır." (24)

İki tabii kanun, Hobbes'a göre barışı aramak ve bunu, sahip olunan bütün vasıtalarla savunmaktır. Bu halde ise, barış ve güvenliği sağlamak için insanların sahip olduğu en iyi vasita kendi aralarında bir sözleşme yapmak ve karşılıklı olarak ellerindeki hakları devlete transfer etmektir. (25)

Buradaki sözleşme (covenant), yöneten ile yönetilenler arasında yapılmış bir sözleşme olmayıp, yönetene tabi olmayı kararlaştıran bireyler arasındaki sözleşmedir. Sözleşme, egemenliği sınırlama yerine egemenliği oluşturmaktadır. Sözleşmenin kökeninde barış yatmaktadır.

Ne var ki, barış ve güvenlik için insanların anlaşarak haklarından vazgeçmeleri de sorunu tümüyle çözülemez. İnsanların yaptıkları bu anlaşmaya uymaları ve doğal yasa kurallarını kabul etmeleri gerekir. Oysa tıpkı Machiavelli gibi Hobbes da insan tabiatının kötü olduğuna inanmaktadır. Dolayısıyla, insanların bu anlaşmaya ve barışı sağlayıcı kurallara uymasını sağlayacak bir otorite gereklidir.

(Prens), elde ettiği bu gücü nasıl kurumlara devretmek isteyecektir yada, daha gerçekçi bir deyimle buna müsade edecektir? Bu nokta pek çok siyaset bilimci ve düşünürü meşgul etmiştir. (31) Tarihte ve günümüzde gerçekleşen olaylar, bizi de bu noktada düşünmeye sevk etmektedir.

Hobbes ise böyle bir ikileme düşmemiştir. Baştan sona kadar mutlak krallığı savunmuş, gücün tek bir elde toplanmasını arzu etmiştir. Bu krallık Machiavelli'nin tam tersine babadan oğula vesayet şeklinde geçecek kuvvetli bir Monarşidir. Karma yönetim onun şiddetle karşı çıktığı birşeydir.

Hobbes yine Machiavelli'nin aksine isyan ve kargaşalığı hiç bir şekilde kabul etmemiştir. Machiavelli, siyasi kargaşalığın tarihsel döngü içinde olabilirliğini kabul etmiş ve güçlü bir Prens'in bunu engellemek için var olması gerektiğini savunmuştur. Hobbes ise, sözleşme ile terk edilen egemenlik, devlete geçtikten sonra artık kargaşalık ve huzursuzluk söz konusu olamaz tezini savunmuştur. Devlet ve onun meydana getirilmesi ve onun siyasi iktidar ile özleştirilmesi onu çok ilgilendirmiştir. İktidarın temelinde bunu istemiş ve sonuçta da "mutlak devlet" doktrinini geliştirmiştir.

Machiavelli'nin "Prens"i nasıl iktidarı tek başına elinde bulunduranlara kaynak teşkil ettiyse, Hobbes'un de bu "Mutlak Devlet"i pek çok siyaset bilimci tarafından "totaliter devletlerin kaynağını teşkil ettiği" görüşünde birleşmelerine yol açmıştır. (32)

Sonuçta, bu iki siyasi düşünür, bizim burada ele alamadığımız (din gibi, hukuk gibi doğrudan siyasal iktidarın özünü teşkil etmeyen) konularda da farklı yaklaşımlara sahip olabileceklerine rağmen, siyasal iktidar analizi ve "güç" anlayışları açısından kesin bir benzerlik göstermektedirler. Kısaca, mutlak hakimiyet prensibi her ikisinde de yaklaşımlarının ana temasını teşkil etmiştir.

## NOTLAR

- 1.Bk. George H. SABINE, **A History of Political Theory**, 4. Baskı (Illinois: Dryden Press, 1973) s.318
- 2.Bk. SABINE, a.g.e., s.318-19
- 3.Nicola MACHIAVELLI, **The Discourses on the First Ten Books of Titus Livius and The Prince**, ed. Max LERNER (New York: Random House, 1950)
- 4.Bk. INGERSON, "Machiavelli", **Western Political Quarterly**, Nisan 1968, s.350
- 5.MACHIAVELLI, **Discourses on the First Ten Book of Titus Livius**
- 6.Bk. INGERSON, "Machiavelli", s.351
- 7.Bk. SABINE, **A History of Political Theory**, s.318-19, Gerald RUNKLE, **A History of Western Political Theory** (New York: The Ronald Press Company, 1968) s.174-175, Ayferi GÖZE, **Siyasal Düşünce Tarihi** (İstanbul: Fakülte-



- ler Matbaası, 1982) s.115-119, Federico CHABOD, **Machiavelli the Renaissance** (London: Bowes and Bowes, 1958) s.30-40
- 8.Bk. RUNKLE, **A History of Western Political Theory**, s.176
- 9.Thomas HOBBS, **Leviathan** (London: Penguin Books Ltd., 1982) s.5-6
10. HOBBS, a.g.e., s.175
11. HOBBS, a.g.e., s.175-76
12. Bk. SABINE, **A History of Political Theory**. s.424-32, RUNKLE, **A History of Western Political Theory**, s.247-49, GÖZE, **Siyasal Düşünce Tarihi**, s.150-55
13. INGERSON, Machiavelli, s.355, ve Ernst CASSIRER. "The Triumph of Machiavellism and Its Consequences", **Essays in the History of Political Thought**, ed. Isaack KRAMNIC (New Jersey: Prentice Hall Inc., 1969), s.127-37
14. MACHIAVELLI, **Prens**, Bölüm XVIII ve XIX
15. MACHIAVELLI, a.g.e., s.105
16. Robert DOWNS, **Books that Changed the World** (New York: Mc Graw Hill Book Com., 1956) s.26, Charles McCOY, **The Structure of Political Thought**, içinde not edilmiştir, (New York: McGraw Hill Book Com., 1963) s.167
17. MACHIAVELLI, **Prens**, Bölüm III ve IV
18. INGERSON, Machiavelli, s.355
19. MACHIAVELLI, **Dicourses on the First Ten Books of Titus Livius and the Prince**, Bölüm I ve II, s.175, Bölüm III, s.212. Burada Machiavelli, Cumhuriyet rejimini tercih etmesinin sebeplerini vermiştir.
20. MACHIAVELLI, a.g.e., Bölüm X
21. MACHIAVELLI, a.g.e., Bölüm I, s.55
22. HOBBS, **Leviathan**, Bölüm XII, s.104
23. HOBBS, a.g.e., Bölüm XIV ve XV, s.128 ve 160
24. HOBBS, a.g.e., s.128-160
25. HOBBS, a.g.e., Bölüm XIV, s.130-31
26. HOBBS, a.g.e., Bölüm XVII, s.173
27. HOBBS, a.g.e., Bölüm XVIII, s.190
28. HOBBS, a.g.e., Bölüm XXIX, s.348-49
29. HOBBS, a.g.e., Bölüm XIX, s.192
30. CASSIRER, The Triumph of Machiavellism and Its Consequences, s.142
31. Ingerson makalesinde bu konuya değinmiş ve bu noktada Machiavelli'nin çelişkiye düştüğünü ve onun ana temasında bir tutarsızlık olduğunu, yani ilelebet güçlü bir krallık mı yoksa daha ilerde Cumhuriyet mi istediğinin açık olmadığını ima etmiştir. Machiavelli'nin ana tezi "insanlar güç peşinde koşarlar", peki bu gücü elde ettikten sonra niye devletin devamı için kurumlara devretmeye çalışsınlar.
32. Bu konu henüz açık değildir. Hobbes'un totaliter devlet sistemi yüzyılımızda incelenirken çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Kimisi, Hobbes tam anlamda totaliter devletin teorisini yapmıştır derken, bir diğer grupta, Hobbes'un Leviathan'ı ile modern totaliter devletler arasındaki benzerlikler ne derece çarpıcı olursa

olsun, organist nitelikteki modern totaliter devletlerle, Hobbes'un bireyci ve rasyonalist doktrini arasında önemli ayrılıklar olduğuna dikkati çekerler. Bu konuda daha geniş bilgi için şu kaynaklara bakılabilir. William EBENSTEIN, **Introduction to Political Philosophy** (New York: Rinehart and Compny Corp., 1952) s.128-29, GÖZE, **Siyasal Düşünce Tarihi**, s.165-68.